
Сімейні цінності та традиції

*Наталія Назарук, учитель початкових класів
Комунального закладу «Наталинський ліцей Наталинської сільської ради
Красноградського району Харківської області»*

У статті акцентовано увагу на значенні виховання поваги до традицій та цінностей сім'ї, сприяння зберігати історію свого родоводу, покращити роботу з виховання активних членів суспільства. Звичаї та ритуали сім'ї – важливий чинник стабілізації сімейної системи, що зміцнює родину. Вони дають відчуття зв'язку з народом і українською культурою

Ключові слова: традиції, цінності, сім'я, родовід, ритуали, реліквія, виховання.

Сім'я, її традиції та цінності – це основа виховання дітей. Адже саме в сім'ї дитина засвоює перший досвід взаємодії з людьми, осягає багатогранність людських відносин, розвивається духовно, морально, розумово і фізично.

У світі немає жодного народу, який не мав би своїх традицій і звичаїв, що передають новим поколінням його досвід, знання і досягнення.

У житті кожної людини родина займає особливе місце.

За Арістотелем, сім'я – перша форма спілкування людей. На ранньому етапі формування сім'ї групи чоловіків і жінок жили поруч і склалися в «комунальному шлюбі» – кожен чоловік вважав себе чоловіком усіх жінок. Поступово формувалася групова сім'я, у якій жінка посідала особливе місце.

Витоки української сім'ї простежуються на нашій території ще з доби раннього палеоліту (приблизно 200 тис. років до Різдва Христового). Хліборобське життя стародавніх українців впливало на родинний устрій. Осідлість, стабільний прибуток від праці на землі, чим переважно займалася жінка, робили матір головною особою родини й надовго закріпили тут елементи матріархату.

Українська жінка вирізнялася почуттям власної гідності та завжди була берегинею сімейної моралі.

У кожній родині є свої традиції, ритуали, звичаї, що створюють свою сімейну мікрокультуру. Це не обов'язково щось грандіозне, але навіть такого дріб'язку, як правила щоденної спільної вечері, особливі сімейні рецепти, жарти, різновиди відпочинку: катання на велосипеді, пікніки, спільні ігри, перегляд фільмів. Це все те, про що ми можемо сказати: «У нас у родині заведено...», «Щоліта ми з батьками...», «Вечорами ми...».

Традиції – це міцно усталені, успадковані від попередніх поколінь і підтримувані суспільною думкою форми поведження людей та їхніх взаємин або принципи, за якими розвивається загальнолюдська культура.

Види родинних традицій

1. Сімейні свята і традиції, присвячені їм: день народження, який часто стає першою значною подією в долі дитини (подарунки, спеціальна підготовка, святкові страви виділяють такий день серед інших і дозволяють відчутти значимість події імениннику), вчить приймати гостей; святкування загальнонародних свят, що об'єднує людей у межах країни, світу.
2. Загальні ігри з дітьми (Так батьки подають приклад дитині, знайомлять із різними заняттями, навчають різноманітних навичок).

3. Збори всієї родини (Наприклад, для того щоб розібратися в справах, намітити подальші плани на конкретний термін, обговорити бюджет і витрати сімейства. Це дає можливість дитині мати уявлення про сімейні події, нести відповідальність, брати участь у вирішенні сімейних питань).
4. Традиції гостинності, спільні обіди всіх членів сім'ї. Хлібосолюство вважається також національною традицією, яка об'єднує сім'ї та зміцнює зв'язки з друзями. Святкування значних подій у сім'ї (ювілеїв, успіхів і досягнень домочадців).
5. Традиції покарання та заохочення. Це стимулює дитину контролювати свої дії. Однак зайва строгість правил обмежує свободу дитини, перевантажує її психіку. Не слід вводити правила, які ускладнюють життя.
6. Побажання спокійної ночі, доброго ранку, поцілунок на ніч. Адже від браку турботи й ласки діти виростають нечутливими та черствими.
7. Поїздки, прогулянки всією сім'єю. Походи в музей, театр розвивають духовні почуття дитини.

Підвиди сімейних традицій: трапези, хобі, реліквії, сімейний альбом, «родовід».

Також до сімейних традицій відносяться норми та манери поведінки, які можуть передаватися з покоління в покоління (сленг, афоризми). Дитина сприймає мову сім'ї, спілкування. Дітей завжди потрібно заохочувати до активної участі в сімейних традиціях (приготуванні їжі, подарунку, написанні вірша...).

Важливо пам'ятати, що передаючись із покоління в покоління, традиції адаптуються до умов сучасного життя.

Проте залишається незмінним їх значення в суспільстві: вони покликані слугувати зміцненню сімейно-родинних зв'язків, вихованню таких цінностей сімейного життя, як:

- Подружня вірність;
- Піклування про дітей;
- Піклування про батьків і старших у сім'ї;
- Пошана до предків, догляд за їхніми могилами;
- Взаємна любов батьків;
- Злагода та довіра між членами сім'ї;
- Гармонія стосунків поколінь у сім'ї;
- Демократизм відносин, повага до прав дитини і старших;
- Відповідальність за інших членів сім'ї;
- Допомога слабшим членам сім'ї;
- Гармонії батьківського і материнського впливу у вихованні;
- Спільність духовних інтересів членів сім'ї;
- Здоровий спосіб життя, прихильність до спорту;
- Культ праці, дбайливе ставлення до її продуктів;
- Дотримання народних звичаїв, охорона традицій;
- Гостинність;
- Сімейна відкритість щодо суспільного життя;
- Багатодітність.

З давніх-давен відома така традиція: кожен повинен знати свій рід до сьомого коліна поіменно. З кожним членом роду пов'язані цікаві історії, події. Що більше

людина знала про свій рід, то довше жила пам'ять про померлих родичів, то більше берегли й підтримували живих.

Усе наше життя відбувається в оточенні інших людей – членів суспільства. Щоб жити серед людей, треба багато чого знати й уміти, і ці знання та вміння ми набуваємо в сім'ї. Саме в сім'ї людина пізнає моральні правила, набуває перший досвід їх застосування.

«Без сім'ї немає щастя на землі», – твердить народне українське прислів'я. Кожен із нас усвідомлює, який глибокий зміст закладено в цьому простому вислові. Ми не уявляємо свого життя без рідних людей, які завжди готові зігріти нас теплом і ласкою, любов'ю, бажанням допомогти й розрадити. Матусина ніжна турбота, батькова вибагливість і сила, бабусина доброта. Хіба може бути щасливою людина без усього цього? Яких би життєвих ситуацій не зазнала людина, які б перешкоди не долала, як би не страждала, завжди вона знаходить прихисток і розраду в сім'ї, де її підтримують, розуміють, жаліють.

Українці завжди дуже високо цінували сімейний затишок, сімейні цінності й традиції. Культ батька – матері й щасливої родини, де панує злагода, властивий нашій народній педагогіці споконвіку, бо лише сім'я може захистити людину в такому непередбачуваному й жорсткому світі.

Дуже часто ми чуємо твердження, що сім'я – це основа суспільства. І хоч ці слова такі звичні, вони не втрачають своєї актуальності й глибокого змісту. «З родини йде життя людини» – у цьому прислів'ї сконденсовано моральні й етичні принципи, за якими віками формувався моральний кодекс українців. Саме в сім'ї, де панує любов і взаємодопомога, де належна увага приділяється національній свідомості, високій моралі, почуття справедливості й людяності, виростає гідний громадянин своєї країни.

Батьки, діти, онуки – найрідніші між собою люди, з'єднані в сім'ю Божою волею. Родина, сім'я – це велика сила. Тільки вона є надійним і незрадливим захистом від усяких негараздів.

Взаємини батьків і дітей – це споконвічна проблема, від позитивного вирішення якої залежить благополуччя нашої держави, адже сім'я – це державна структура.

Дружні, спокійні, врівноважені стосунки між батьками і дітьми – це запорука здорового морального клімату в суспільстві. Не може людина творчо працювати, навчатися, якщо її щось пригнічує, тривожить, якщо не все гаразд у сімейних стосунках.

Тільки родина – опора в житті кожної людини. І те, якою буде погода в домі, яким теплим і ясним буде родинне вогнище, залежить і від батьків, і від дітей.

За концепцією Нової української школи ставиться важливе завдання розвитку українознавчих пріоритетів. Тому часто працюємо над проєктами, у яких досліджуємо: історію родин, сімейні традиції та реліквії. Адже завдання таких проєктів завжди актуальні. Виховання свідомого громадянина, патріота, тобто людини з притаманними їй способами мислення, почуттями, вчинками та поведінкою, спрямованими на розвиток громадського суспільства в Україні, є одним із пріоритетних напрямів виховання, зокрема родинного, над яким працює сучасна школа. Працюючи в цьому напрямі, школа покликана забезпечити підростаюче покоління науковими знаннями про взаємозв'язок у сім'ї, допомогти зрозуміти багатогранне значення сім'ї для суспільства в цілому й кожної людини. Зокрема сформувані розуміння, що сім'я – це першооснова існування людини, а

людина – частина сім'ї. Виховати свідоме добре ставлення до неї, почуття відповідальності за родину, як національну й загальнолюдську цінність, розвивати творчу активність щодо родини.

Аналіз літератури та даних проєктних робіт дозволяють обґрунтувати класифікацію традицій і зробити висновок про те, що до найбільш поширених традицій належать ті, які мають виховне значення та впливають на дитину так, щоб вона оберігала, як зіницю ока, і збагачувати ідейно-моральні, емоційно-естетичні традиції, звичаї, обряди та любов і повагу до сімейних реліквій.

Сімейна реліквія – найцінніша річ, що передається з покоління в покоління і зберігається з особливою дбайливістю. Нерідко вона стає єдиним зв'язком між поколіннями, який неможливо розірвати. Тільки за її допомогою можна з любов'ю зберегти пам'ять про минуле.

Визначення «Сімейна реліквія» знайоме в кожному будинку. Адже здавна повелося так, що кожне покоління зобов'язане було знати свій родовід. Як правило, батьки передають у спадок не тільки знання, а й найдорожчі речі, що мають значення для того чи іншого прізвища. Не обов'язково шанована річ, передана дітям, представляє високу матеріальну цінність. У більшості випадків вона має історичний або релігійний характер. Усе залежить від того, з якою життєвою подією в минулому вона пов'язана.

Вважається, що без минулого не може бути майбутнього. Знання і пам'ять минулого дарує людині більш цікаве і значуще життя. Історія роду неодмінно повинна бути передана молодшому поколінню.

Особливо дорожать сім'ї військовими і релігійними цінностями. Колекції різних артефактів представляють і суспільну цінність.

Величезна кількість артефактів належить сім'ям, родичі яких побували на війні. В основному разом із предметами родичі учасників воєн зберігають в пам'яті розповіді про непрості події тих днів.

Особливо яскраві враження в життя нащадків несуть старі фотографії. Століття фотозйомки почав своє існування не так давно, тому фото з минулого життя набуває особливої цінності для нащадків. Фундамент поваги молодшого покоління стає ще міцнішим, коли воно з гордістю бачить на світлинах своїх кровних родичів у військовій формі після перемоги над ворогом.

З особливою дбайливістю зберігаються нагороди та особисті речі прадідусів і прабабусь, які не повернулися з поля бою у Велику Вітчизняну війну. Описати, з якою любов'ю та трепетом вони зберігаються, важко тим, хто не має подібної сімейної реліквії.

Невід'ємною частиною культури стали і релігійні сімейні реліквії. Ці історичні артефакти мають особливу цінність не тільки для сім'ї, але й для суспільства.

До них відносяться не тільки безцінні ікони, написані рукою старовинних іконописців, а й різні предмети побуту, які своїм корінням сягають глибоко в історію. Саме вони відображають історію конкретних історичних подій цілих епох.

На жаль, на сьогодні вікова історія століть або навіть епох може бути сильно спотворена. Але певні релігійні цінності відображають справжню картину конкретних подій історії. Підтвердити їх правдивість зможуть записки, літописи, книги. Чим більше часу вони належать родині, тим із часом стає важливіше їх значення.

Кожна людина має свої індивідуальні як матеріальні, так і духовні цінності. Багато артефактів просто втратили свою історичну цінність через недбале ставлення родичів. Як не сумно, але в цьому потрібно звинувачувати батьків, які самі не цінують предків і не передали чимне ставлення своїм дітям.

Чому це відбувається, сказати складно. Але виправити негативне ставлення до своєї історії можливо на будь-якому етапі. Головне – постаратися розвинути бажання відновити або придбати нові сімейні традиції.

Зовсім не біда, якщо в родині поки немає реліквій, певних підвалин, традицій, які були загублені з часом. Ніколи не пізно почати будувати нову історію сім'ї.

Наприклад, традиції можна придумати. Нехай це будуть спрямовані на згуртування сім'ї заходи. Можна створити власний архів фотографій, які варто зберігати для своїх дітей і онуків. Почати збирати сімейні реліквії можна з абсолютно будь-яких дорогих серцю предметів. Реліквією можуть стати фотоальбом, портрет, нагорода, відзнаки, лист, ікона, книга, меблі.

Отже, зберігання історичної пам'яті родини є надзвичайно важливим.

Це збереження спадщини. Родинна історія може містити унікальну інформацію про життя та досягнення попередніх поколінь, що дозволяє зберегти спадщину для майбутніх поколінь, надає можливість дізнатися більше про родину та її коріння.

Це виховання. Діти, які знають історію своєї родини, можуть краще розуміти своє місце у світі та своє коріння, що може допомогти їм стати більш самостійними та відповідальними громадянами.

Це пам'ять про події. Багато подій, що сталися в історії, можуть бути пережиті кількома поколіннями. Інформація, яка зберігається в родинній історії, може допомогти зберегти пам'ять про ці події та зберегти їх для майбутніх поколінь.

Це передача цінностей. Родинна історія може містити важливі повчальні історії та цінності, які можуть бути передані майбутнім поколінням. Це дозволяє зберігати традиції та цінності родини, що є важливим для її ідентичності.

Таким чином, зберігання історичної пам'яті родини є важливим для збереження спадщини, виховання, пам'яті про події та передачі цінностей майбутнім поколінням.

Кожна частинка пам'яті, що живе в сім'ї, являє собою величезну цінність, яка є святиною і опорою часу. Тому вона з любов'ю дбайливо зберігається багато років. Для тих, хто почав свою історію зовсім недавно, є сенс із раннього дитинства прищеплювати своїм дітям любов до сім'ї та історії з самого раннього дитинства.

У цей бурхливий, нестабільний та непередбачуваний період, час потрясінь і труднощів, вимушених переїздів і постійних змін сімейні традиції стають своєрідним оберегом, який допомагає триматися, об'єднує родину, робить її стійкою до зовнішніх впливів.

Сім'я – це найбільша цінність, що належить людині, яка дарована природою. Кожна сім'я по праву може вважатися унікальною і є осередком суспільства. Саме тому в кожному будинку є свої традиції, реліквії, підвалини, які передаються з року в рік від старшого покоління молодшому.

Сім'я – загальнолюдська цінність, де ослаблення духовного зв'язку між поколіннями неприпустимо. Адже відмова від родовідних традицій може призвести до повної втрати цінностей культури і суспільства цілої країни.

Історію однієї сім'ї можна вважати малою частинкою історії цілої країни. І важливо те, як саме будуть виховані діти в цій родині, чи будуть вони знати свою історію та дорожити нею.

Список використаних джерел

1. Голота А. «СІМЕЙНІ ТРАДИЦІЇ – ЧОМУ ЦЕ ВАЖЛИВО?» URL: <https://zn.ua/ukr/family/simeyni-tradiciji-chomu-ce-vazhливо-298142.html>
2. Інформаційний калейдоскоп «Модель сучасної родини». URL: <http://biblioteka.lviv.ua/files/family.pdf>
3. Кочерга, О. Родина – взаємодія батьків і дітей / О. В. Кочерга // Розкажіть онуку. – 2009. – № 9 -10. – С. 61–64.
4. Сімейні цінності і традиції. URL: <https://moyaosvita.com.ua/suspilstvoznavstvo/simejni-cinnosti-i-tradici%D1%97/>
5. Традиції української родини – цінний спадок для дитини. URL: <https://naurok.com.ua/tradici-ukra-nsko-rodini-cinniy-spadok-dlya-ditini-137139.html>
6. Щербань П. Національне виховання в сім'ї: для батьків, учителів, вихователів / П. Щербань. – К. : Культурологічне ПП “Борівітер”, 2000. – 258 с.

Ціннісні засади української родини

Ірина Овчиннікова

*учитель образотворчого мистецтва Донецького ліцею № 1
Донецької селищної ради Ізюмського району
Харківської області*

У статті представлено концептуальні підходи до вивчення особливостей української сім'ї, розглянуто фактори впливу на формування ціннісних засад сучасної родини. Акцентовано увагу, що сім'я відіграє надзвичайну роль у суспільстві – через фізичну й соціокультурну зміну поколінь забезпечує можливість його існування та народжує найбільше суспільне багатство – людину, особистість. Матеріал може зацікавити старшокласників, батьків і педагогічних працівників.

***Ключові слова:** сім'я, родина, традиції, цінності, особистість, ціннісні засади, фактори впливу, соціальне середовище.*

Родина відіграє надзвичайну роль у суспільстві – через фізичну й соціокультурну зміну поколінь забезпечує можливість його існування. У сім'ї створюється найбільше суспільне багатство – людина. Тут вона народжується й формується як *особистість*. Саме рівень розвитку сім'ї разом із характером праці обумовлюють суспільний порядок, за яким живуть люди в різних державах, за різних історичних умов.

Сім'я, джерелом створення та розвитку якої є любов, має бути щасливою. У цьому контексті в зміст словосполучення «має бути щасливою» закладено розуміння подружжям того, що щаслива, гармонійна, згуртована сім'я, здорова морально-психологічна атмосфера в ній не виникають самі по собі. Її насамперед творить *родина*, її плекає й охороняє держава, вона не байдужа суспільству. Щаслива сім'я – це напружена й наполеглива щоденна праця всіх членів. Щоб досягти успіхів у цій царині, треба багато працювати й докласти неабияких зусиль.